

Slavernij en Hollandocentrisme

Alex van Stipriaan

Tot vrij kortgeleden werd het Nederlands slavernij-verleden - zo er al enige kennis over was - hoofdzakelijk gekoppeld aan Amsterdam. Dáár zaten de grote koopmanshuizen en financiers, daar zetelde het hoofdbestuur van de WIC en van daaruit begonnen, via Texel, honderden schepen aan de befaamde driehoeksreis met ruilgoederen naar Afrika, slaafgemaakte mensen naar de Amerika's en plantageproducten als suiker, koffie, katoen en tabak mee terug naar de Amsterdamse stapelmarkt. Afgezien van Anton de Koms *Wij slaven van Suriname* (1934) waren er tot rond 1990 nauwelijks studies die beschreven wat die mensenhandel en slavernij in het Atlantisch gebied precies inhield, of wat dit systeem voor de slaafgemaakten betekende. Een gestaag groeiend aantal boeken heeft daar de laatste decennia verandering in gebracht, al betreffen die in overgrote meerderheid Suriname en nauwelijks de Nederlandse Caraïbische eilanden of Surinames buurland Guyana dat tot circa 1800 ook een Nederlandse slavenkolonie was. Niettemin bleef de slavernijgeschiedenis, behalve natuurlijk voor degenen met een Caraïbische achtergrond, voor de meeste Nederlanders een ver-van-mijn-bed verhaal met louter Amsterdamse regenten en kooplieden in een organiserende hoofdrol. Nou vooruit, ook Zeeuwse handelaars speelden een belangrijke rol en misschien een enkel koopmanshuis in Rotterdam, Hoorn en Enkhuizen eveneens. Maar, zo werd en wordt nog steeds vaak gezegd,

de overgrote meerderheid van de Nederlandse voorouders hadden niets met het slavernijsysteem te maken, zij kwamen niet uit Holland, of Zeeland, en ze waren zelf merendeels ook arm en uitgebuit. Bovendien, zo is het idee, hield het de mensen ook niet echt bezig, want slavernij werd toen als iets vanzelfsprekends gezien.

De laatste jaren wordt er steeds meer onderzoek gedaan naar de impact van de slavernij op de Nederlandse samenleving en is een groeiende groep mensen actief in de strijd tegen de negatieve doorwerkingen van dat verleden, zoals racisme en de Zwarte Piet traditie. Diepgravende studies over Amsterdam en de slavernij, Rotterdam, Den Haag en Utrecht, zijn of worden ondernomen. Maar ook hier zet het Hollandocentrisme de toon en is uit de rest van Nederland vaak te horen dat dit alles met hen weinig van doen heeft en een typisch Hollands dan wel Randstedelijk probleem is. Dat beeld begint echter licht te kantelen nu er ook boeken over sporen van slavernij in Groningen en Friesland zijn verschenen en een soortgelijke gids is gepubliceerd met honderd aan slavernij gerelateerde plaatsen in alle provincies behalve Flevoland. Toch is dat verleden en zijn erfenissen voor heel veel Nederlanders nog steeds een voornamelijk Hollandse of zelfs Amsterdamse aangelegenheid. Je moet het dus wel willen zien.

Een overzicht uit 1768 toont dat, buiten Holland en Zeeland, meer dan vijftig plaatsen in Nederland

Afb. 1
Illustratie
Maarten
Streefland

producten leverden voor de Nederlandse slavenkoloniën, van gereedschappen, wapens en spijkers tot textiel, gort, kaas en boter. Daarnaast waren alleen al in Noord-Holland, buiten Amsterdam, Hoorn en Enkhuizen, nog minstens vijftien andere plaatsen in die provincie die in relatie stonden tot de trans-Atlantische slavernij. Zeelui en soldaten kwamen uit de hele provincie. De Texelse familie Kikkert werd een bekende naam op Curaçao; de Zaanse schipper Schooneveld voer zeker zeventien keer naar Suriname en bracht in 1754 een slaafgemaakte man mee, die waarschijnlijk de eerste zwarte Zaankanter werd; enige tientallen D^{eg}dammers vestigden zich in Suriname of Curaçao en ook in die plaats werd, in 1721, een zwarte vrouw gedoopt; Alkmaar en Purmerend waren plantagenamen in Suriname, maar ook de Hollandse geboorteplaats van vele slaveneigenaren en koloniale bestuurders; et cetera. Al die mensen kwamen terug met verhalen, al die ondernemingen correspondeerden en produceerden archieven. Er was veel meer bekend over slavernij, dan wij nu vaak denken.

Werd het daarmee ook algemeen geaccepteerd als iets normaals? Bepaald niet. Van de 17de tot en met de 19de eeuw hebben overal in Nederland

predikanten hun twijfels uitgesproken of zich rond-uit gekeerd tegen de mensenhandel en slavernij als iets onchristelijks. In de 18de eeuw kwam daar een toenemend aantal verlichte denkers, schrijvers en patriotten bij, die in heel Nederland hun afkeer van de slavernij publiek maakten. De uiteindelijke afschaffingsbeweging kende halverwege de 19de eeuw, behalve grote afdelingen in Amsterdam, Den Haag en Rotterdam, ook aanzienlijke vertegenwoordigingen in Assen, Arnhem, Breda, Deventer, Groningen, Leiden, Nijmegen, Utrecht en Zwolle.

Kortom, een groeiend aantal publicaties getuigt van bijna drie eeuwen totale Nederlandse betrokkenheid bij het trans-Atlantisch slavernijsysteem, van macro-nationaal tot micro-lokaal niveau. Het enige probleem daarmee is dat het hierdoor toch weer Hollandocentrische, of liever Neerlandocentrische geschiedenis dreigt te worden. Al deze aandacht is gericht op de relatie die Nederlandse plaatsen en mensen hadden met slavernij. De geschiedenis en cultuur van degenen die de basis vormden van het systeem, de slaafgemaakten en hun nazaten, lijken weer wat ondergesneeuwd te raken. Gelukkig komt daarvoor nu een nationaal museum. In Amsterdam.